

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.70.49>
УДК 342.951: 347.22: 34.096

ПОНЯТТЄВИЙ РЯД - ВІРТУАЛЬНІ АКТИВИ

Грицай С.О.,

кандидат юридичних наук, доцент

кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін

Інституту права та суспільних відносин,

Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»

<https://orcid.org/0000-0003-0051-6149>

Грицай С.О. Поняттєвий ряд - віртуальні активи.

У статті проводиться дослідження термінологічного апарату, який застосовується до новітніх технологій, які наразі активно використовуються в мережі Інтернет, як елементи «е-комерції», та мають поширене узагальнююче найменування – криптовалюта. Відповідні поняття внесені і до Закону України «Про віртуальні активи» від 17.02.2022 року №2074-IX, та інші пов'язані з ним нормативно – правові акти України. Для виконання приписів п.1 Розділу VI Закону 2074 та з метою введення дію Закону України №2074-IX, Верховна Рада України 13.03.2022 року зареєструвала законопроект №7150 зі змінами до Податкового кодексу України. Наразі в Україні ринок віртуальних активів фактично вже є сформованим та існує протягом приблизно п'яти років, але знаходиться повністю поза межами правового поля держави. Цілком очевидно, що учасники ринку не мають можливості отримувати правовий захист, а держава не отримує майже ніяких податкових надходжень від функціонування відповідної галузі економіки у “сірій” або навіть “чорній” зоні. Також, за таких умов вкрай складним виявляється ефективне здійснення державою та суб'єктами первинного фінансового моніторингу заходів щодо боротьби з легалізацією коштів, здобутих злочинним шляхом, фінансуванням тероризму та розповсюдження зброї масового знищення. Розглядається новітній термінологічний апарат, у тому разі і в правовому полі України, з точки зору етимології та вмісту їх поняття, - тим самим визначивши їх придатність, як сучасної правової дефініції. За результатами дослідження були зроблені висновки, що в Законі 2074 ведуча правова дефініція «віртуальний актив», по - перше, не виражає галузь її застосування, як то у більшій мірі – фінансова; по-друге, не відповідає широковідомим визначенням складового слова «актив»; по-третє, по своїй природній сутності має риси притаманні терміну – технологія. У зв'язку з цим вважаємо більш доцільним у Законі 2074 назву основної правової дефініції прийняти як – віртуальні фінансові технології або цифрові фінансові технології.

Ключові слова: віртуальні активи, криптовалюта, біткоїн, стейблкоїн, токін, цифрова валюта, віртуальні валюта, електронні гроші, безготівкові гроші, грошові сурогати.

Hrytsai S. O. Conceptual series - Virtual actives.

The article conducts a study of the terminology apparatus, which is applied to the latest technologies that are currently actively used on the Internet as elements of «e-commerce», and have a common generalizing name – cryptocurrency. In order to comply with the provisions of paragraph 1 of Section VI of the Law 2074 and to implement the Law of Ukraine No. 2074-IX, the Supreme Rada of Ukraine on 13.03.2022 registered draft law No. 7150 with amendments to the Tax Code of Ukraine. Currently, in Ukraine, the virtual asset market is actually already formed and exists for about five years, but is completely outside the legal framework of the state. primary financial monitoring of measures to combat the legalization of funds obtained by criminal means, terrorist financing and proliferation of weapons of mass destruction. The newest terminology apparatus is considered, in that case in the legal field of Ukraine, from the point of view of etymology and the content of their concept - thereby defining their suitability as a modern legal definition. According to the results of the study, it was concluded that in Law 2074 the leading legal definition of a «virtual asset», firstly, does not express the field of its application, as to a greater extent – financial; secondly, it does not correspond to the well-appointed definitions of the component word «asset»; Thirdly, in its natural essence

has features inherent in the term – technology. In this regard, we consider it more expedient in Law 2074 to adopt the name of the main legal definition as virtual financial technologies or digital financial technologies.

Key words: virtual assets, cryptocurrency, bitcoin, stablecoin, token, digital currency, virtual currency, electronic money, non-cash money, money surrogate.

Постановка проблеми (вступ). Наразі в Україні ринок віртуальних активів фактично вже є сформованим та існує протягом приблизно п'яти років, але знаходиться повністю поза межами правового поля держави. Цілком очевидно, що учасники ринку не мають можливості отримувати правовий захист, а держава не отримує майже ніяких податкових надходжень від функціонування відповідної галузі економіки у “сірій” або навіть “чорній” зоні. Також, за таких умов вкрай складним виявляється ефективне здійснення державою та суб'єктами первинного фінансового моніторингу заходів щодо боротьби з легалізацією коштів, здобутих злочинним шляхом, фінансуванням тероризму та розповсюдження зброї масового знищення. [5]

Вихідні передумови. Верховна Рада України прийняла 17.02.2022 року Закон України «Про віртуальні активи» № 2074-ІХ (надалі - Закон 2074) [6], який був 15.03.2022 року підписаний Президентом України. Згідно п.1 Розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Закону 2074, сам закон набере чинності: а). з дня набрання чинності закону України про внесення змін до Податкового кодексу України, щодо особливостей оподаткування операцій з віртуальними активами; б). впровадження Державного реєстру постачальників послуг, пов'язаних з оборотом віртуальних активів, про що додатково зазначено у п.2 Розділу VI Прикінцеві та перехідні положення, як обмеження в можливості застосування санкцій передбачених статтею 23 Закону 2074. Для виконання приписів п.1 Розділу VI Закону 2074 та з метою введення його в дію, Верховна Рада України 13.03.2022 року зареєструвала законопроект №7150 зі змінами до Податкового кодексу України (надалі – Законопроект 7150) [7].

Мета статті. Законом 2074 було введено нові для правового поля України поняття, що пов'язані з новітніми технологіями, які мають більш поширене всеохоплююче найменування, як криптовалюта, а в Законі 2074 прийняли назву – віртуальні активи. Цей та інші новітні терміни, в сучасному правовому полі України, у зв'язку з прийняттям Закону 2074, були імплементовані і в багато інших пов'язаних з ним нормативно – правових актах України. Мета статті розглянути введений, відносно недавно в світовий обіг, новітній термінологічний апарат, у тому разі і в правове поле України, з точки зору етимології та вмісту їх поняття, - тим самим визначивши їх придатність, як сучасної правової дефініції.

Виклад методики. При проведенні дослідження використовувалися: загальнонаукові методи дослідження – дедукція та індукція, синтез та аналіз, наукова абстракція; спеціально – юридичні методи пізнання - правове прогнозування, ретроспективний та порівняльно правовий метод; методологічне обґрунтування сутності, природи та структури термінології, що є об'єктом дослідження.

Результати дослідження (виклад основного матеріалу). Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей так визначила пріоритетність встановлення єдиної та ємкої термінології: «... запропонований глосарій стосується цілого ряду повноважень в області обов'язкового регулювання. Прийняття погоджених термінів і єдине концептуальне розуміння віртуальної валюти всіма відповідними державними органами є важливим для запобігання дублювання зусиль і/або взаємного нерозуміння й непотрібної роботи в неузгоджених цілях. Крім того, це підвищить можливості державних органів ефективніше використовувати різноманітні підходи й експертні знання для найбільш результативного виявлення й вирішення проблем, пов'язаних з віртуальною валютою.» [4]

Проривним, можна охарактеризувати для України, з точки зору освоєння новітніх технологій, у тому разі в сфері фінансів, та інтеграції їх в економіку держави, прийняття у лютому 2022 року Закону 2074. Даним законом було введено в правове поле України широкий спектр термінологічного апарату, який по своїй сутності, в деякому випадку, підмінив, широко відомі поняття, як то: криптовалюта, стейблкоїн, а з іншого, прийняв деякі без змін.

Зрозуміло, що введений термінологічний апарат буде відображено і в інших супутніх до Закону 2074 нормативно – правових актах України. Так введенням в дію Закону 2074 передбачено, відповідно до п.3 Розділу VI «Прикінцевих та перехідних положень», внесення змін до наступних законодавчих актів України: Закону України «Про Національний банк України»; Закону України «Про банки і банківську діяльність»; Законі України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг»; Закону України «Про захист прав споживачів»; Закону України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності»; Закону України «Про запобігання корупції»; Закону

України «Про валюту і валютні операції»; Законі України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»; Законі України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення».

Увесь понятійний апарат, що нами буде досліджуватися являє собою збірний образ із різних напрямків діяльності людської думки, основні з яких це інформаційні технології, фінанси, право, і цей перелік не остаточний. У науковій світовій літературі і у сучасних нормативних актах країн існує вже збірна правова дефініція досліджуваного нами об'єкту, що прийняло загальновідому та поширену назву «криптовалюта», але в Україні з прийняттям Закону 2074, вона прийняла словесну форму - «віртуальний актив».

Але на самому початку ми виразимо свою категоричну незгоду з таким визначенням збірного образу досліджуваного нами об'єкта, як «віртуальний актив».

По перше, така дефініція є не повною, бо не виражає своє відношення до тієї галузі народного господарства, де вона і буде у своїй більшості бути в обороті та слугувати одним з його основних компонентів, - ми говоримо, про галузь фінансів. Таким чином дефініція бажано щоб містила визначальне слово, яке би прив'язувала його до галузі народного господарства, - віртуальні або точніший вираз цифрові, а далі вже галузевий напрямок – фінансові.

По друге, не згода спрямована на одну з частин дефініції «віртуальна валюта», а саме складове слово «актив». Обґрунтуванням у не прийнятності такого слова в складі вже майже загальноприйнятого узагальнюючого поняття, що має вираз в Законі 2074, може слугувати той простий факт, що не всі так звані його елементи / складові мають належні характеристики, які відповідають всім загальноприйнятим визначенням поняття - актив.

Активи згідно з Міжнародними стандартами фінансової звітності (далі - МСФО) являють собою ресурси: 1) контрольовані організацією в результаті минулих подій; 2) від яких очікується одержання організацією економічних вигід у майбутньому. При цьому виділяються наступні критерії визнання активу: 1) існує висока ймовірність одержання організацією економічних вигід, пов'язаних із цим активом; 2) даний актив має вартість, яку можна надійно визначити. [14]

Активи - це ресурси (майнові й немайнові), якими підприємство розпоряджається для одержання прибутку. По стану, структурі й обсягу активів можна судити про ринкову вартість підприємства. Сукупністю активів називають власність компанії, за рахунок використання якої вдається одержувати дохід. Матеріальні активи - це будь-які об'єкти, що мають матеріальну форму (будинку й спорудження, устаткування, матеріали і так далі). У нематеріальних активів немає речовинної форми, але вони теж беруть участь у процесі діяльності підприємства. Наприклад, до них ставляться торговельна марка, ліцензія, програмне забезпечення або патент. Фінансові активи - це фінансові інструменти, які належать компанії (грошові активи в різних валютах, фінансові вкладення з різними строками). [10]

Облік коштів і їх еквівалентів по МСФО ведеться у відповідності зі стандартом МСФО (IAS) 7 «Звіт про рух грошових коштів». До коштів ставляться кошти в касі й на банківських депозитах до запитання. Еквіваленти коштів - це короткострокові високоліквідні інвестиції, які можна легко конвертувати у відомі суми коштів і які піддані лише незначному ризику зміни вартості. Під короткостроковим мається на увазі період у три місяці з моменту придбання інвестиції, що залишився до її погашення. Еквіваленти коштів служать для короткострокових грошових зобов'язань, а не для інвестицій або інших цілей. [2]

Переважною більшістю існуючих на цифровій технологічній платформі «криптовалютами», «стейблкоїнами», «токенами», «віртуальними валютами», «цифровими грошима», не можливо щось оплатити (покупку, зобов'язання), або на щось обміняти (на інший актив), або конвертувати у фіатні гроші – і це не відповідає критерію «активу» або «фінансового активу» висунутими МСФО. У такий спосіб вони не можуть бути активами, хоча однозначно є частиною цифровою фінансовою екосистеми, а саме його еволюційної складової, тому що частина «випущених / емітованих ІСО» елементів нових цифрових технологій, у майбутньому можуть стати активами, у розумінні класичної фінансової науки, а можуть піти в забуття. Ми обдумано застосували термін до елемента, що ще зароджується, який тільки на порозі своєї фінансової еволюції, є тільки, - цифровою технологією. Саме так, тому що він буде мати лише технологічний віртуальний компонент, що дає йому можливість існувати в цифровому фінансовому середовищі, а от чи стане він активом, і коли стане, і наскільки довго він протримається

в такому статусі? - усе це тернистий еволюційний шлях створеної технології у фінансовому цифровому середовищі.

Перед тим як ми далі проведемо дослідження із класифікації об'єкта нашого вивчення, практично забігаючи наперед, з метою об'єктивного доповнення вищевикладеного. Потрібно помітити, що віртуальні / цифрові фінансові технології на етапі їх створення з метою застосування у фінансовому середовищі, мають статус забезпечених і не забезпечених, відносно ризиків їх придбання й подальшої можливості повернення вкладених коштів. Виходячи із цього можна безперечно віднести до активів ті об'єкти нашого вивчення, які при емісії мають те чи інше матеріальне або грошове забезпечення у вигляді еквівалентного їх обміну / продажу повернення, і такими називаються, з загальноприйнятою термінологією - стейблкоїни. Але все-таки ми повинні розуміти, що споконвічно забезпечені об'єкти нашого вивчення, надалі можуть втратити таке забезпечення, і отже статус активів.

Ще одним аргументів на користь застосування слова технологія замість слова актив, може слугувати той факт, що предметом вивчення є їх правове регулювання, що на етапі емісії не завжди будуть мати статус активу або які в процесі свого існування втратять такий статус, або які на якомусь з етапів втратять, а потім знову придбають статус активів. І це не означає, що такі елементи об'єкта дослідження, що втратили на якомусь етапі тимчасово або постійно статус активу, не повинні мати правового регулювання з боку держави.

Технологія, -і, ж. 1.) Сукупність знань про способи обробки матеріалів, виробів, методах здійснення яких- л. виробничих процесів. Технологія суднобудування. Технологія холодної обробки 364 металів. Технологія осушення боліт. 2.) Сукупність операцій, здійснюваних певним способом і в певній послідовності, з яких складається процес обробки матеріалу, виробу. Розробка технології виробничого процесу. Впровадження нової технології обробки деталі. - Ви одержували від мене вказівка не ухвалювати від майстра плавку, якщо він вів її, порушуючи технологію. В. Попов, Сталь і шлаки. [8]

Фінтех. Простими словами, фінансові технології - це фінансові продукти, надавані за допомогою інноваційних технологій. До інновацій в області фінансових технологій ставляться штучний інтелект, технологія блокчейна, хмарні сховища, біометрія, Big Data і багато інші. Уперше термін fintech був використаний Пітером Найтом у статті для британської газети The Sunday Times. [9]

Чому ж ми не повинні назвати одержання певного набору цифр, які мають віртуальну систему обліку, а саме в цифрових реєстрах на безліч різних комп'ютерах (децентралізований принцип), та й ще не завжди мають статус активу (або його мінливість) - технологією?! Вважаємо наведені аргументи на користь зміни прийнятої дефініції у Законі 2074 «віртуальні активи» на назву - віртуальні фінансові технології або цифрові фінансові технології (далі – ВФТ або ЦФТ), переконливими й достатніми, при їхній простоті, що може здатися на перший погляд.

Адже є правильним називати речі «своїми іменами» виходячи з їхньої природи походження та подальшого призначення. Навіть звичні нам фіатні гроші, виходячи з їхньої матеріальної природи походження, мають відповідну назву - банкноти, купюри, квитки.

Банкнота - у широкому змісті слова грошовий знак, виготовлений з паперу, щільного тканини (звичайно шовку), металу або пластику, звичайно прямокутної форми; у вузькому - банківий квиток великого номіналу (на відміну від білета державної скарбниці дрібного номіналу або розмінного знаку, що заміняє собою розмінну монету). Банкноти раніше випускалися й державними, і частками банками й фінансовими компаніями, у цей час - центральними банками держав і обов'язкові до приймання на всій їхній території нарівні з монетами. Самими прадавніми банкнотами є китайські. Їх почали випускати ще в VIII столітті. [1]

Сучасний тлумачний словник, дає одне з визначень слова «купюра», як - грошовий знак (паперові гроші), акція, облігація або ін. цінний папір з позначеною на ній номінальною вартістю. [3]

Приведемо нижче різноманітні й відмінні від нашої думки інших авторів щодо розглянутої нами проблематики природньої суті комплексного найменування дефініції досліджуваного об'єкта ВФТ / ЦФТ.

А.В. Есипов передав думку про ВФТ / ЦФТ «у формі нематеріального активу - спеціального програмного продукту, що є результатом інтелектуальної діяльності майнера», [12]

В.Е. Пономаренко розглядає ВФТ / ЦФТ як запис, створену в розподіленому реєстрі цифрових транзакцій його учасниками відповідно до правил ведення реєстру. [13]

В.І. Пантелеєв і В.В. Прохоров характеризують ВФТ / ЦФТ як «особливість якого полягає в тому, що він є цифровим, заснованим на технології блокчейн», при цьому «під цифровими правами спрощено розуміються права на сукупність електронних даних, що відповідають певним вимогам». [15]

Н.В. Анохіна й А.І. Шмирева мають своя думка про ВФТ / ЦФТ «криптовалюта – це новий інструмент фінансового ринку. ... Причому базова теорія грошей базується на трудовій теорії вартості (вартість товарів і послуг залежить від кількості вкладеного в них людської праці), у той час як технологія, на якій базується криптовалюта - блокчейн, привласнює вартість комбінації з комп'ютерних потужності і накопиченої енергії». [11]

Н.В. Романова й Н.І. Романов розуміють ВФТ / ЦФТ як «активи, що не володіють фізичною відчутністю, здатні виявити відчутний вплив на діяльність підприємства і його фінансові результати» [16].

Висновки. Застосована в Законі 2074 ведуча правова дефініція «віртуальний актив», по – перше, не виражає галузь її застосування, як то у більшій мірі – фінансова; по-друге, не відповідає широковідомим визначенням складового слова «актив»; по-третє, по своїй природній сутності має риси притаманні терміну – технологія. У зв'язку з цим вважаємо більш доцільним у Законі 2074 назву основної правової дефініції прийняти як – віртуальні фінансові технології або цифрові фінансові технології.

Список використаних джерел:

1. Денежная купюра - это... Что такое Денежная купюра? *Словари и энциклопедии на Академике*. URL: <https://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/891948> (дата звернення: 26.03.2022).
2. Денежные средства и их эквиваленты (Cash and cash equivalents) – МСФО. URL: <https://www.audit-it.ru/ifrs/terms/items/cash-and-cash-equivalents.html> (дата звернення: 26.03.2022).
3. Купюра - это... Что такое купюра? - Значение слова. *Поиск слов дословно*. URL: <https://xn--b1advjcbct.xn--p1ai/> (дата звернення: 26.03.2022).
4. Отчет ФАТФ. Виртуальные валюты. Ключевые определения и потенциальные риски в сфере ПОД/ФТ. Франция. Париж : ФАТФ, 2014. Також доступний за посиланням: https://eurasiangroup.org/files/FATF_docs/Virtualnye_valyuty_FATF_2014.pdf (дата звернення: 12.04.2022).2014.
5. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування обороту віртуальних активів в Україні». (перша редакція 13.03.2022). Також доступний за URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1245235> (дата звернення: 17.04.2022).
6. Про віртуальні активи. Закон України. (перша редакція 17.02.2022). № 2074-IX. Також доступний за URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2074-20> (дата звернення: 15.04.2022).
7. Проект Закону Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з віртуальними активами. (перша редакція 13.03.2022). №7150. Також доступний за URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39211> (дата звернення: 15.04.2022).
8. За ред. Евгентевой, А. П. Технология. *Словарь русского языка*. 1999. РАН, Ин-т лингвистич. исследований. Також доступний за посиланням: <http://feb-web.ru/feb/mas/mas-abc/19/ma436321.htm?cmd=0&istext=1> (дата звернення: 27.03.2022).
9. Финтех — что это такое простыми словами. *sovcombank.ru*. URL: <https://sovcombank.ru/blog/glossarii/finteh--chto-eto-takoe-prostimi-slovami> (дата звернення: 27.03.2022).
10. Что такое активы и пассивы в бухгалтерском учёте. URL: <https://sberbusiness.live/publications/chto-takoe-aktivy-i-passivy-v-bukhgalterskom-uchete> (дата звернення: 26.03.2022).
11. Анохин Н. В., Шмырева А. И. Криптовалюта как инструмент финансового рынка. *Идеи и идеалы*. Vol. 2, Issue 3 (37). P. 39–49.
12. Есипов А. В. Блокчейн, криптовалюта и возможные направления развития банковских технологи. *Ученые записки Международного банковского института*. Issue 1 (23). P. 120–126.
13. Понаморенко В. Е. Тенденции развития валютного контроля в России в условиях цифровизации экономики. *Юридическая наука*. Issue 2. P. 151–156.
14. Признание и классификация активов в соответствии с МСФО. URL: <https://finotchet.ru/articles/590/> (accessed 26/03/2022).
15. Прохоров В. В., Пантелеев В. И. Цифровые финансовые активы как основа государственно-частного партнерства. *Вестник Алтайской академии экономики и права*. Vol. 2, Issue 3. P. 150–154.
16. Романов Н. И., Романова Н. В. Цифровые финансовые активы и государство: контроль и безопасность. *Научный результат*. Vol. 1, 2019. P. 186–191.